

KOMMISSIONENS REKOMMENDATION

av den 27 november 2013

om rätt till rättshjälp för misstänkta eller tilltalade i straffrättsliga förfaranden

(2013/C 378/03)

EUROPEISKA KOMMISSIONEN UTFÄRDAR DENNA
REKOMMENDATION

med beaktande av fördraget om Europeiska unionens funktions-
sätt, särskilt artikel 292, och

av följande skäl:

- (1) Syftet med denna rekommendation är att stärka rätten till rättshjälp för misstänkta eller tilltalade i straffrättsliga förfaranden och för eftersökta personer i förfaranden i samband med en europeisk arresteringsorder enligt rådets rambeslut 2002/584/RIF ⁽¹⁾. Syftet är att komplettera och praktiskt främja rätten till en försvarare, som föreskrivs i Europaparlamentets och rådets direktiv 2013/48/EU ⁽²⁾.
- (2) Rätten till rättshjälp i straffrättsliga förfaranden fastslås i artikel 47.3 i Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna (nedan kallad *stadgan*) och i artikel 6.3 c i Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna (nedan kallad *Europakonventionen*). Den erkänns även i artikel 14.3 d i den internationella konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter. De grundläggande principer som bör ligga till grund för ett rättshjälpssystem beskrivs i Förenta nationernas principer och riktlinjer för tillgång till rättshjälp i straffrättsliga system, som generalförsamlingen antog den 20 december 2012.
- (3) Omfattningen av och innehållet i rätten att få tillgång till en försvarare fastställs i direktiv 2013/48/EU, och ingenting i denna rekommendation bör uppfattas som en begränsning av de rättigheter som föreskrivs i det direktivet.
- (4) Misstänkta och tilltalade i straffrättsliga förfaranden har rätt att få tillgång till en försvarare från den tidpunkt då behöriga myndigheter, genom formell delgivning eller på annat sätt, meddelar dem att de är misstänkta eller anklagade för ett brott, och detta oavsett om de är frihetsberövade eller inte. Detta gäller fram till dess att förfarandena har avslutats, med vilket ska förstås det slutgiltiga

avgörandet i frågan huruvida den misstänkte eller tilltalade har begått brottet samt i förekommande fall även under rättegång och i väntan på beslut om ett eventuellt överklagande. Samma tidsgränser bör gälla för rätten till rättshjälp.

- (5) Med *försvarare* avses i denna rekommendation personer som enligt nationell lagstiftning är kvalificerade och berättigade, inbegripet genom ackreditering från ett auktoriserat organ, att tillhandahålla juridisk rådgivning och rättsligt bistånd till misstänkta eller tilltalade.
- (6) *Rättshjälp* är finansiering och stöd som en medlemsstat beviljar för att säkra ett effektivt utnyttjande av rätten till en försvarare. Beviljade rättshjälpsmedel bör täcka försvars- och rättegångskostnaderna för misstänkta eller tilltalade i straffrättsliga förfaranden och för eftersökta personer i förfaranden i samband med en europeisk arresteringsorder.
- (7) Misstänkta eller tilltalade samt eftersökta personer som saknar tillräckliga ekonomiska resurser för att själva kunna stå för hela eller delar av försvars- och rättegångskostnaderna bör ha tillgång till rättshjälp, i den utsträckning sådan hjälp är nödvändig i rättsvisans intresse.
- (8) Enligt rättspraxis från Europadomstolen bör en misstänkt eller tilltalad inte behöva bevisa bortom rimligt tvivel att de saknar tillräckliga ekonomiska resurser. När det gäller bedömningen av huruvida "rättviseresultatet" kräver att gratis rättshjälp tillhandahålls, har Europadomstolen fastslagit att hänsyn bör tas till icke-kumulativa kriterier rörande hur allvarligt brottet är, hur allvarlig påföljd som den berörda personen riskerar, hur komplicerat målet är samt den misstänktes eller tilltalades personliga situation.
- (9) Dessutom har Europadomstolen konstaterat att rättshjälp i princip alltid ligger i rättsvisans intresse när det är fråga om frihetsberövande.
- (10) Beslutet om huruvida rättshjälp ska beviljas i straffrättsliga förfaranden bör fattas i tillräckligt god tid för att den misstänkte eller tilltalade ska ha möjlighet att lägga fram sin sak på ett konkret och effektivt sätt.

⁽¹⁾ Rådets rambeslut 2002/584/RIF av den 13 juni 2002 om en europeisk arresteringsorder och överlämnande mellan medlemsstaterna (EGT L 190, 18.7.2002, s. 1).

⁽²⁾ Europaparlamentets och rådets direktiv 2013/48/EU av den 22 oktober 2013 om rätt till tillgång till försvarare i straffrättsliga förfaranden och förfaranden i samband med en europeisk arresteringsorder samt om rätt att få en tredje part underrättad vid frihetsberövande och rätt att kontakta tredje parter och konsulära myndigheter under frihetsberövandet (EUT L 294, 6.11.2013, s. 1).

(11) På grund av advokatyrkets oberoende natur är frågan om hur försvaret ska läggas upp huvudsakligen en sak mellan den misstänkte eller tilltalade, eller den eftersökte, och deras ombud. För att garantera att den rättshjälp som tillhandahålls för att säkerställa en rättvis rättegång håller en hög professionell nivå bör medlemsstaterna införa effektiva system för allmän kvalitetssäkring av de tjänster som erbjuds av offentliga försvarare. För detta ändamål bör medlemsstaterna införa ackrediteringssystem för offentliga försvarare. Under alla omständigheter bör medlemsstaterna se till att lämpliga åtgärder vidtas om brister i rättshjälpen är uppenbara eller påtalas för medlemsstaten på ett tillräckligt tydligt sätt.

(12) Försvarsadvokater och personal som medverkar i att fatta beslut i rättshjälpsärenden, t.ex. åklagare, domare och personal i rättshjälpsnämnder, bör få lämplig utbildning för att främja rätten till faktisk tillgång till rättshjälp.

(13) Med hänsyn till vikten av förtroende mellan advokat och klient bör de berörda behöriga myndigheterna i största möjliga utsträckning beakta den misstänktes eller tilltalades preferenser och önskemål vid valet av offentlig försvarare. Som Europadomstolen har konstaterat i sin rättspraxis kan myndigheterna dock förbå dessa önskemål om det finns relevanta och tillräckliga skäl att anse det nödvändigt med hänsyn till rättvisans intresse.

(14) Denna rekommendation skyddar de grundläggande rättigheter och iakttar de principer som erkänns i Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna och i Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna. Denna rekommendation syftar särskilt till att främja rätten till frihet, rätten till en rättvis rättegång och rätten till försvar. Den bör tolkas och tillämpas i enlighet med detta.

(15) I den mån Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna omfattar rättigheter motsvarande de som garanteras av Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna, bör dessa rättigheter ha samma innebörd och tillämpningsområde som rättigheterna i den konventionen. Motsvarande bestämmelser i denna rekommendation bör således tolkas och tillämpas på ett sätt som är förenligt med rättigheterna i konventionen, såsom dessa tolkats i rättspraxis från Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna.

(16) Medlemsstaterna bör informera kommissionen om de åtgärder som vidtagits för att följa upp denna rekommendation.

(17) Inom 48 månader från offentliggörandet av denna rekommendation bör kommissionen bedöma om det krävs några ytterligare åtgärder, däribland lagstiftningsåtgärder, för att se till att målen för denna rekommendation är helt uppfyllda.

HÄRIGENOM REKOMMENDERAS FÖLJANDE.

AVSNITT 1

SYFTE OCH TILLÄMPNINGSOMRÅDE

1. Denna rekommendation rör rätten till rättshjälp för misstänkta eller tilltalade i straffrättsliga förfaranden och för eftersökta personer som är föremål för förfaranden i samband med en europeisk arresteringsorder för att säkerställa faktisk tillgång till en försvarare i enlighet med direktiv 2013/48/EU.

2. Misstänkta och tilltalade i straffrättsliga förfaranden bör ha rätt till rättshjälp från den tidpunkt då de blir misstänkta för ett brott. Denna rättighet bör gälla fram till dess att förfarandena har avslutats.

AVSNITT 2

TILLGÅNG TILL RÄTTSHJÄLP

Rätt till rättshjälp

3. Medlemsstaterna bör vidta lämpliga åtgärder för att se till att misstänkta eller tilltalade samt eftersökta personer har rätt till effektiv rättshjälp för att garantera rätten till en rättvis rättegång i enlighet med denna rekommendation.

4. Misstänkta eller tilltalade samt eftersökta personer bör, som ett minimikrav, beviljas rättshjälp om de på grund av sin ekonomiska situation saknar tillräckliga ekonomiska resurser för att kunna stå för en del av eller hela försvars- och rättegångskostnaderna, och/eller om stödet är nödvändigt i rättvisans intresse.

5. Alla nödvändiga åtgärder bör vidtas för att göra all relevant information om rättshjälp i straffrättsliga förfaranden lätt-tillgänglig och begriplig för misstänkta eller tilltalade samt eftersökta personer, däribland information om hur och var man ansöker om rättshjälp, tydliga kriterier för när en person är berättigad till rättshjälp samt upplysningar om möjligheterna att klaga om tillgång till rättshjälp vägras eller om en offentlig försvarare lämnar otillräckligt rättsligt bistånd.

Behovsprövning

6. Vid tillämpning av kriteriet rörande bristande ekonomiska resurser i samband med bedömningen av rätten till rättshjälp (behovsprövning), bör bedömningen av sökandens ekonomiska situation ske på grundval av objektiva faktorer, såsom inkomst, kapital, familjesituation, levnadsstandard och kostnaden för en försvarsadvokat. När det gäller rättshjälp till barn, bör barnets egna tillgångar beaktas, men inte föräldrarnas eller vårdnadshavarnas.
7. Om familjers hushållsinkomst beaktas vid behovsprövningen, men enskilda familjemedlemmar är i konflikt med varandra eller inte har samma tillgång till familjens samlade inkomst, bör endast inkomsten för den som ansöker om rättshjälp tas med i bedömningen.
8. Vid bedömningen av huruvida misstänkta eller tilltalade eller eftersökta personer saknar tillräckliga ekonomiska resurser bör alla relevanta omständigheter tas i beaktande.
9. Om en medlemsstat anger ett tröskelvärde över vilket en person antas helt eller delvis kunna bära försvars- och rättegångskostnader själv, bör hänsyn tas till de faktorer som anges i punkt 6 vid fastställandet av detta tröskelvärde. Vidare bör förekomsten av ett sådant tröskelvärde inte hindra att personer vars tillgångar överstiger tröskelvärdet ändå kan erhålla rättshjälp med avseende på alla eller en del av kostnaderna om de saknar tillräckliga ekonomiska resurser i det specifika fallet.
10. Misstänkta eller tilltalade samt eftersökta personer bör inte behöva bevisa utom allt rimligt tvivel att de saknar tillräckliga ekonomiska resurser för att täcka försvars- och rättegångskostnaderna.

Rimlighetsprövning

11. Vid bedömning av huruvida det ligger i rättvisans intresse att rättshjälp beviljas (rimlighetsprövning), bör hänsyn tas till följande faktorer: hur komplicerat målet är, den misstänkta, tilltalade eller eftersökta personens sociala och personliga situation, hur allvarligt brott det rör sig om och hur allvarlig påföljd som den berörda personen riskerar. Alla relevanta omständigheter bör beaktas.
12. I fall där en person misstänks eller anklagas för ett brott som kan leda till fängelse, och i situationer där rättsligt biträde är obligatoriskt, bör beviljande av rättshjälp anses ligga i rättvisans intresse.

13. När rättshjälp beviljas misstänkta, tilltalade eller eftersökta personer på grundval av en rimlighetsprövning, bör rätts-hjälpskostnaderna kunna återkrävas i händelse av en slutgiltig fällande dom, förutsatt att personen har tillräckliga resurser vid tidpunkten för återkravet, i enlighet med punkterna 6–10.

Beslut rörande ansökningar om rättshjälp

14. Beslut om rättshjälpsansökningar bör fattas utan dröjsmål av en oberoende behörig myndighet, inom en tidsram som ger utrymme för misstänkta, tilltalade och eftersökta personer att på ett effektivt och konkret sätt förbereda sitt försvar.
15. Misstänkta, tilltalade och eftersökta personer bör ha möjlighet att överklaga beslut om avslag på hela eller delar av deras rättshjälpsansökan.
16. Om en ansökan avslås helt eller delvis, bör skälen till avslaget meddelas skriftligen.

AVSNITT 3

RÄTTSHJÄLPENS EFFEKTIVITET OCH KVALITET*Kvaliteten på den rättshjälp som erbjuds genom rättshjälpssystemen*

17. Den rättshjälp som erbjuds genom rättshjälpssystemen bör vara av hög kvalitet för att garantera rättvisa förfaranden. Därför bör det i alla medlemsstater finnas system för att garantera kvaliteten på de tjänster som erbjuds av offentliga försvarare.
18. Det bör införas mekanismer som gör det möjligt för behöriga myndigheter att byta ut offentliga försvarare eller ålägga dem att fullgöra sina åtaganden, om de underlåter att lämna adekvat rättsligt bistånd.

Ackreditering

19. Ett ackrediteringssystem för offentliga försvarare bör införas och upprätthållas i varje medlemsstat.
20. Medlemsstaterna uppmanas att fastställa kriterier för ackreditering av offentliga försvarare, med hänsyn tagen till bästa praxis.

Utbildning

21. Personal som medverkar i beslut om rättshjälp i straffrättsliga förfaranden bör ges lämplig utbildning.
22. För att säkerställa en hög kvalitet på juridisk rådgivning och juridiskt biträde bör utbildning och utarbetande av fortbildningsprogram för advokater som tillhandahåller rättshjälps-tjänster uppmuntras.

23. Ackrediteringen av offentliga försvarare bör så långt som möjligt vara knuten till en skyldighet att genomgå återkommande utbildning.

Förordnande av offentliga försvarare

24. De nationella rättshjälpssystemen bör så långt som möjligt ta hänsyn till misstänkta, tilltalade och eftersökta personers preferenser och önskemål när offentliga försvarare förordnas.
25. Rättshjälpssystemet bör sträva efter att juridisk representation tillhandahålls fortlöpande av en och samma försvarare, om den misstänkta, tilltalade eller eftersökta personen uttrycker önskemål om detta.
26. Det bör införas öppna och kontrollerbara mekanismer för att garantera att misstänkta, tilltalade och eftersökta personer kan göra ett välgrundat val i fråga om juridiskt biträde inom ramen för rättshjälpssystemet, fritt från otillbörlig påverkan.

AVSNITT 4

INSAMLING AV UPPGIFTER OCH ÖVERVAKNING

Insamling av uppgifter

27. Medlemsstaterna bör samla in uppgifter om relevanta frågor i syfte att följa upp denna rekommendation.

Övervakning

28. Medlemsstaterna bör informera kommissionen om de åtgärder som har vidtagits för att ge verkan åt denna rekommendation senast (36 månader från offentliggörandet).

AVSNITT 5

SLUTBESTÄMMELSER

29. Denna rekommendation riktar sig till medlemsstaterna.

Utfärdad i Bryssel den 27 november 2013.

På kommissionens vägnar

Viviane REDING

Vice ordförande